

Умберто Еко

*Как се пише
дипломна
работа*

Umberto Eco
Come Si Fa Una Tesi Di Laurea
© RCS Libri S.p.A. – Milano
Bompiani 1977–2012

© Весела Лулова Цалова, преводач, 2013 г.
© Станислав Иванов, корица, 2013 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2013 г.

ISBN 978-954-398-323-0

Умберто Еко

Как се пише дипломна работа

Хуманитарни дисциплини

Превод от италиански Весела Лулова Цалова

Книгоиздателска къща **trypc**, 2013

Съдържание

Въведение

I. КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА ДИПЛОМНАТА РАБОТА И ЗА КАКВО СЛУЖИ	15
I.1. Защо трябва да се прави дипломна работа и какво представява	15
I.2. За кого е предназначена тази книга.....	19
I.3. По какъв начин дипломната работа може да послужи и след дипломирането	21
I.4. Четири банални правила	23
II. ИЗБОРЪТ НА ТЕМА.....	25
II.1. Дипломна работа като монография или засягаща няколко проблема?	25
II.2. Историческа или теоретична тема на дипломната работа?	31
II.3. Антична или съвременна тема?.....	35
II.4. Колко време е необходимо, за да се напише дипломната работа?	37
II.5. Необходимо ли е да се знаят чужди езици?	43
II.6. Научна или политическа тема?	48
II.6.1. <i>Какво представлява научността?</i>	48
II.6.2. <i>Историко-теоретични теми или практически опит?</i>	55
II.6.3. <i>Как да превърнем някаква актуална тема в научна</i>	59
II.7. Как да избегнем да бъдем използвани от научния си ръководител.....	68

III. ТЪРСЕНЕТО НА МАТЕРИАЛИ	72
III.1. Намирането на източници.....	72
III.1.1. <i>Кои са източниците за една научна разработка</i>	72
III.1.2. <i>Първостепенни и второстепенни източници</i>	78
III.2. Проучване на библиографията	83
III.2.1. <i>Как да използваме библиотеката</i>	83
III.2.2. <i>Как да се справим с библиографията: картотека</i>	88
III.2.3. <i>Цитиране на библиографията</i>	93
III.2.4. <i>Библиотеката в Александрия: един експе- римент</i>	113
Таблица 1 – Резюме на правилата за цитиране на източниците	114
Таблица 2 – Пример за библиографско картонче	115
Таблица 3 – Общи трудове за италианския барок, открити при проучването на три справочника	128
Таблица 4 – Характерни трудове за италиан- ските творци на трактати от седемнадесети век, открити при проучването на три справочника. ...	130
III.2.5. <i>Трябва ли да се четат книги? В каква последователност?</i>	142
IV. ПЛАН ЗА РАБОТА И КАРТОТЕКИРАНЕ.....	146
IV.1. Съдържанието като идея за работа.....	146
IV.2. Картончета и бележки	156
IV.2.1. <i>Различните картончета: за какво служат</i>	156
Таблица 5 – Картончета с цитати.....	162
Таблица 6 – Свързващо картонче	164
IV.2.2. <i>Картотекиране на първостепенните източници</i>	166
IV.2.3. <i>Картончета за прочетеното</i>	169
Таблица 7–14 – Картончета с извадки от прочетеното, записки	173
IV.2.4. <i>Научната скромност</i>	186
V. СЪСТАВЯНЕТО	189
V.1. За кого е предназначена	189
V.2. Как трябва да е написана	192
V.3. Цитатите.....	201

V.3.1.	<i>Кога и как се цитира: десет правила</i>	201
	Таблица 15 – Пример за продължителен анализ на един и същи текст.....	212
V.3.2.	<i>Цитат, парафраза и плагиатство</i>	213
V.4.	Бележки под линия	216
V.4.1.	<i>За какво служат бележките</i>	216
V.4.2.	<i>Структурата цитат-бележка</i>	219
	Таблица 16 – Пример за страница със структура цитат-бележка	221
	Таблица 17 – Пример за съответстваща стандартна библиография.....	223
V.4.3.	<i>Структурата автор-година</i>	
	Таблица 18 – Същата страница от таблица 16 предложена отново със структурата автор-година.....	227
	Таблица 19 – Пример за съответстваща стандартна библиография по системата автор-година	228
V.5.	Уводни бележки, клопки, навици.....	230
V.6.	Научната гордост.....	234
VI.	ОКОНЧАТЕЛНАТА РЕДАКЦИЯ	238
VI.1.	Графични критерии.....	238
VI.1.1.	<i>Полега на страниците и интервали</i>	238
VI.1.2.	<i>Подчертани части и главни букви</i>	240
VI.1.3.	<i>Параграфи</i>	243
VI.1.4.	<i>Кавички и други знаци</i>	244
VI.1.5.	<i>Диакритични знаци и транслитерация</i>	249
	Таблица 20 – Как да се транслитерират нелатинските азбуки	252
VI.1.6.	<i>Пунктуация, ударения, съкращения</i>	254
	Таблица 21 – Най-използваните абривиатури.....	256
VI.1.7.	<i>Няколко съвета в разбъркан ред</i>	258
VI.2.	Финална библиография	264
VI.3.	Приложения.....	268
VI.4.	Съдържание.....	272
	Таблица 22 – Модели за съдържание.....	274
VII.	ЗАКЛЮЧЕНИЯ.....	276

ВЪВЕДЕНИЕ

1. В миналото университетите са били за елита. В тях са учили само децата на висшистите. Освен някои редки изключения този, който следвал, имал цялото време на свое разположение. Университетът е бил създаден, за да се учи в него на спокойствие, като се отделя по малко време за трупане на знания и по малко за „здрави“ бохемски развлечения или за дейност в представителните му органи.

Лекциите приличали на престижни конференции, а след тях по-заинтересованите студенти се изолирали с професорите или асистентите им в различни семинари, на които присъствали до десет, максимум петнайсет човека.

Днес все още в много американски университети един курс никога не надвишава десет или двайсет студенти (които щедро плащат и имат право да „използват“ преподавателя, когато им е удобно, за да разискват с него). В университети като „Оксфорд“ има по един професор, наречен *научен ръководител*, занимаващ се с дипломните работи, който подготвя много малка група от студенти (може да се случи да има грижата само за една или две на година) и ден след ден следи напредъка на нейната работа.

Ако актуалната ситуация в Италия беше такава, нямаше да има нужда да се пише тази книга – въпреки че някои от съветите, които тя дава, биха могли да послужат и на горепосочения „идеален“ студент.

Университетите (в Италия) днес обаче са *масови*. В тях

влизат студенти от всички социални прослойки, завършили всякакви видове средни училища. Те могат да се запишат да следват философия или класическа литература, въпреки че пристигат от някой техникум, в който никога не са учили гръцки, нито пък латински. И ако е вярно, че латинският език е нужен малко в голяма част от различните видове дейности, то той е твърде нужен за онези, които следват философия или филология.

В определени курсове са записани хиляди студенти. Професорът познава горе-долу трийсетина от тях, които посещават по-често лекциите му и с помощта на своите сътрудници (стипендианти, външни преподаватели на временен договор, асистенти, които водят упражненията) успява да накара стотина от тях да работят с определено постоянство. Голяма част от студентите са заможни, пораснали в образовани семейства и в контакт с жизнена културна среда, могат да си позволят образователни пътувания, да ходят на артистични и театрални фестивали, да посещават чужди държави. Но след тях идва ред и на *другите*. А те са студенти, които вероятно работят и прекарват деня си в служба „Регистър на населението“ на някое градче с десет хиляди жители, в което има само книжарници за канцеларски материали. Студенти, които, разочаровани от университета, са избрали политическата дейност и продължават следването си под друга форма на обучение, но и те, рано или късно, ще трябва да защитят дипломна работа. Има и много бедни студенти, които ако трябва да изберат на какъв изпит да се явят, изчисляват цената на препоръчаната литература и казват: „този изпит струва дванайсет хиляди лири“ и избират между двата свободно избираеми изпита онзи, който ще им струва по-малко. Студенти, които понякога идват на лекции и се затрудняват да си намерят място, защото аулата е препълнена, а в края биха искали да поговорят с преподавателя, но пред него има опашка от трийсет човека, а те трябва да си хванат влака, защото не могат да си позволят да останат на хотел. Студенти, на които никога никой не им е казвал как се търси книга в библиотеката и в коя библиотека: тези същите често не знаят, че биха могли да намерят книги в

библиотеката на собствения си град или не са наясно как да си направят карта за заемането им.

Съветите в тази книга важат най-вече за тях. Така както важат и за учениците от средното училище, които се подготвят за университета и биха искали да разберат каква е алхимията на дипломна работа.

На всички тях тази книгата би искала да им внуши поне две неща:

– че може да се напише *прилична* дипломна работа, дори и да се намираме в затруднено положение, което е последица от отдавнашна или актуална дискриминация.

– че може да се използва възможността от дипломната работа (дори и останалият период в университета да е бил разочароващ или да е излъгал очакванията), за да се възстанови положителният и прогресивен смисъл на следването, но не разбрано като сбор от познания, а като критическа преработка на някакъв опит, като придобиване на способности (благоприятни за бъдещия живот), с които да се разпознават проблемите и да се преодоляват методично, като се тълкуват в съответствие с определени комуникационни техники.

2. От казаното трябва да стане ясно, че книгата няма намерение да обяснява „как се прави научно изследване“, нито пък съдържа в себе си някаква теоретично-критическа дискусия относно стойността на самото следване. Тя е само поредица от размишления за това как се стига до момента, в който пред изпитната комисия се представя един предвиден от закона реален предмет, съставен от определен брой напечатани страници, който се предполага, че има някаква връзка със специалността, в която се дипломира студентът, и не кара докладчика да изпадне в състояние на печално изумление.

Трябва да е ясно, че книгата няма да ви каже какво да съдържа дипломната ви работа. Това си остава ваше задължение. Тя ще ви даде отговор на:

- (1) какво представлява дипломната работа;
- (2) как да изберете темата и да разпределите времето си за работа;

(3) как да организирате търсенето на необходимата литература в библиотеката;

(4) как да подредите материалите, които сте намерили;

(5) как да оформите на практика писмената си работа.

Последната част от тази книга е съдбоносна за вас. Тя е най-прецизната, дори и да не изглежда толкова важна, защото е единствената, за която съществуват достатъчно точни правила.

3. В тази книга става дума за дипломна работа, която се прави в хуманитарните факултети. С оглед на това, че моят опит е свързан с факултетите по *филология и философия*, голяма част от примерите, разбира се, касаят аргументи, които се учат в тези факултети. Но в рамките на тази книга препоръчаните от мен критерии стават и за дипломни работи по *политически науки, педагогика, право*. Ако се отнася за исторически или основно теоретични, а не експериментални или приложни теми, моделът би могъл да се използва и от факултетите по архитектура, икономика и търговия, а също и от природонаучните. Но все пак не му се доверявайте много.

4. Докато тази книга е под печат, тече дискусия за реформа на университетите и се говори за две или три нива на висшето образование.

Може да се постави въпросът дали тази реформа ще промени радикално и концепцията за дипломните работи.

Всъщност, ако се стигне до повече нива при дипломирането и ако моделът бъде като този, който се използва в по-голямата част от чуждите държави, ще се получи ситуация, която няма да се различава от описаната в първа глава (I.1). Тоест ще имаме дипломна работа за диплома (или за първо ниво) и дипломна работа за докторат (или за второ ниво).

Съветите, които ще дадем в тази книга, се отнасят и за двете степени, а когато има разлики между единия и другия вид дипломна работа, те ще бъдат ясно отбелязани.

Следователно предполагаме, че казаното на следващите страници ще бъде полезно и при една бъдеща реформа и

най-вече в перспективата по дългия преход за провеждането на евентуалната реформа.

5. Чезаре Сегре¹ прочете ръкописа и ми даде няколко съвета. Тъй като от много от тях се възползвах, а за останалите се заинатих и останах на моята позиция, той не е отговорен за крайния продукт. Разбира се, че му благодаря от сърце.

6. Едно последно предупреждение. Текстът, който следва по-нататък, е ясно, че се отнася за студенти и студентки, но също така и за преподаватели и преподавателки. Тъй като италианският език не разполага с неутрален род, с който да се посочват и двата пола (американците последователно използват *person*, но би било смешно да се каже „лицето студент“ или „лицето кандидат-дипломант“) ще се задоволя да говоря винаги за *студент, кандидат-дипломант, преподавател и научен ръководител*. Без тази граматическа употреба да крие в себе си някаква сексистка дискриминация².

¹Чезаре Сегре, роден през 1928 г. във Верзуоло, е италиански филолог, семиотик и литературен критик – бел. ред.

²Може да ми бъде зададен въпросът защо тогава все пак не съм използвал студентка, преподавателка и пр. Защото при работата си се базирах на личните си спомени и опит (затова формата е в м.р.) и така се вживявах по-добре в нея – бел. авт.

I. КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА ДИПЛОМНАТА РАБОТА И ЗА КАКВО СЛУЖИ

I.1. Защо трябва да се прави дипломна работа и какво представлява

Дипломната работа е текст със средна дължина, който варира между сто и четиристотин машинописни страници, в нея студентът разглежда тема, свързана със специалността, в която иска да се дипломира. Дипломната работа, според законите, е задължителна, за да завършиш. Когато студентът е положил всички предвидени изпити, той защитава дипломна работа пред изпитна комисия, която изслушва доклада на научния ръководител (преподавателя, с когото „се прави“ дипломната работа) и на докладчиците, които отправят определени възражения към кандидат-дипломанта; започва се дискусия, в която се включват и останалите членове на комисията. От думите на двамата докладчици, които гарантират за качеството (или за недостатъците) на писмената работа, и от демонстрираните способности, с които кандидатът за диплома защитава изразеното от него писмено мнение, се оформя оценката на изпитната комисия. Освен това, пресмятайки средния успех от оценките, получени на изпитите, комисията дава и на дипломната работа оценка. За Италия като минимална тя може да бъде шейсет и шест, а като максимална сто и десет с похвала и право писмената работа да бъде публикувана. Това поне е правилото, което се следва в почти всички хуманитарни факултети.

След като описахме „външните“ характеристики на дипломната работа и ритуала, в който тя се вписва, за да бъде защитена, все още почти нищо не сме казали относно същността ѝ. Най-напред да започнем с въпроса защо университетите изискват като условие за завършване на университета писането на дипломна работа?

Трябва да се обърне внимание обаче, че това мерило не се прилага в по-голямата част от чуждестранните университети. В някои от тях има различни нива за дипломиране, които могат да се достигнат и без дипломна работа; в други пък има едно първо ниво, което в общи линии отговаря на нашата диплома за висше образование, но не дава правото на образователната степен „магистър“ и може да бъде достигнато или само със серия от изпити, или с писмена работа с по-скромни изисквания; в трети има различни докторски нива, които изискват писмени работи с различна сложност... Но обикновено истинската дипломна работа се прави за нещо като супердиплома или *докторат*, който започват само онези, които желаят да се усъвършенстват и специализират като научни работници. Този тип докторат има различни имена, но отсега нататък ще го обозначаваме с абревиатурата, която има почти международна употреба – PhD (която означава *Philosophy Doctor* или доктор по философия, но указва всеки доктор по хуманитарни дисциплини, от социолога до преподавателя по гръцки; в нехуманитарните дисциплини се използват други абревиатури като например MD, *Medicine Doctor*).

От едната страна имаме PhD, а от другата – нещо много сродно до диплома за висше образование, което отсега нататък ще отбелязваме с термина „Диплома“.

Дипломата със своите разнообразни форми дава правото да се упражнява определена професия; PhD обаче позволява да се започне академична дейност, което означава, че който стане доктор на науките, почти веднага започва и своята университетска кариера.

В университетите от този тип дипломната работа винаги е докторат за PhD и представлява *оригинално* изследване, с което кандидатът трябва да докаже, че е способен учен

и в състояние да прави крачки напред в дисциплината, на която се е посветил. Всъщност тя не се прави като нашата дипломна работа на двайсет и две години, а в по-напреднала възраст, на четирийсет, петдесет години (въпреки че има и много млади PhD). Защо толкова време? Защото се касае за провеждането на *оригинално* изследване, в което е необходимо, разбира се, да се разбере какво са казали другите учени по същата тема, но най-вече се налага „да се открие“ нещото, което другите все още не са казали. Когато се говори за „откритие“, особено в хуманитарните дисциплини, не се мисли за зашеметяващи открития от рода на разпадането на атома, теорията за относителността или лекарството, което ще се пребори с рака: може да са скромни открития, а като „научен“ резултат да се определи новият прочит и разбиране на някой класически текст, разчитането на някакъв ръкопис, който хвърля нова светлина върху биографията на даден автор, реорганизацията и повторния прочит на предишни изследвания, водещи до узряването и систематизирането на идеи, които преди това са блуждаели, разпилени в различни други текстове. Във всеки случай ученият трябва да създаде труд, който, на теория, другите учени от същата област не би трябвало да игнорират, защото той казва нещо ново (съпостави с II.6.1).

От същия тип ли е нашата дипломна работа? Не е задължително. Всъщност тъй като се прави между двайсет и две и двайсет и четири години, докато студентът все още държи семестриални изпити, тя не може да представлява писмено заключение на дълъг и зрял труд, доказателство за завършена зрялост. По тази причина има дипломни работи (писани от особено надарени студенти), които са истински докторати за PhD, но и други, които не достигат до това ниво. Нито пък университетът на всяка цена го изисква. Може да се напише сполучлива дипломна работа, която да не е научен, а *съставен* от чужди книги (компилативен) труд.

В една компилативна дипломна работа студентът просто демонстрира своя критически поглед върху голяма част от съществуващата „литература“ (тоест върху публикуваните трудове по тази тема) и способността си да го изложи

по ясен начин, опитвайки се да свърже различните мнения, като направи интелигентен панорамен обзор, който може би ще бъде полезен от информативна гледна точка и на някой специализиращ в същата област, който по този отделен въпрос никога не е правил задълбочени проучвания.

И така, ето го и първото предупреждение: *може да се прави или компилативна дипломна работа, или научноизследователска дипломна работа*; или дипломна работа за диплома или докторат за PhD.

Научноизследователската дипломна работа винаги е подълга, трудна и задължаваща, докато компилативната дипломна работа може да се окаже дълга и уморителна (има съставени от чужди трудове, които отнемат години), но обикновено се прави за кратко време и с минимален риск.

Изобщо не е казано, че който прави дипломна работа, съставена от чужди книги, си затваря пътя към научната кариера. Съставителството може да представлява акт на сериозност от страна на младия изследовател, който, преди да започне да прави собствени изследвания, иска да си изясни някои идеи, като се информира по-добре за тях.

Обратно на горепосочения тип дипломна работа, има такива, които претендират да са изследователски, но всъщност са претрупани и недобри, като дразнят онзи, който ги чете, и изобщо не са полезни на онзи, който ги пише.

За това изборът между компилативна и изследователска дипломна работа е свързан със зрелостта и със способността за работа на кандидата. Често – и за нещастие – той е зависим и от икономически фактори, защото е без съмнение, че един работещ студент има по-малко време, енергия, а често и по-малко средства, за да се посвети на дълги проучвания (които често изискват закупуването на редки и скъпи книги, пътувания към чужбина или библиотеки и т.н.).

За съжаление в тази книга няма да можем да ви дадем икономически съвети. До неотдавна изследователската работа в целия свят беше привилегия само за богатите студенти. Но и днес, със семплото отпускане на стипендии, стипендии за пътувания, фондове за престой в чуждестранни университети, не може да се каже, че това изцяло разреша-

ва въпроса за всички студенти. Идеалният модел е този на по-справедливото общество, в което ученето да се третира като работа, която да е платена от държавата и за която да бъде възнаграждаван онзи, който има истинско призвание към науката, и за която не е необходимо на всяка цена да се притежава „някаква тапия“, за да се намери топла службичка, да се получи повишение или да се прередят другите в някой конкурс.

Но университетите и обществото, което те отразяват, засега е такова каквото е. Не ни остава друго, освен да си пожелаем студентите от различните социални прослойки да могат да ги посещават, без да се подлагат на стресиращи лишения и да продължим да обясняваме по какъв начин може да се напише една прилична дипломна работа, пресмятайки времето и силите, които имаме на разположение, както и собственото си специфично призвание.

1.2. За кого е предначалена тази книга

Ако нещата наистина стоят по този начин, трябва да си дадем сметка, че има много студенти, *принудени* да правят дипломна работа, за да могат набързо да се дипломират и дай боже, да получат по-високата образователна степен, заради която са се записали в университета. Някои от тези студенти са на по четирийсет години. Затова те ще се поинтересуват за евентуални инструкции как се прави дипломна работа в рамките на един месец, за да могат да получат каквато и да е оценка и да приключат с университета. В този случай решително се налага да кажем, че тази книга *не е за тях*. Но ако те се нуждаят от това, защото са жертви на парадоксални юридически разпоредби, които ги принуждават да завършат висше образование, за да разрешат болезнените си икономически проблеми, най-напред трябва да направят две неща:

(1) да инвестират значителна сума, за да може някой друг да им напише дипломната работа;

(2) да препишат някоя вече направена преди години в друг университет дипломна работа – не е удачно да се пре-

копира вече публикувана, дори и от чужд език, защото ако преподавателят е горе-долу информиран, е вероятно вече да знае за нейното съществуване. Преписването в Милано на дипломна работа, направена в Катания, предлага различни възможности да се мине между капките. Трябва, естествено, да се информираме дали научният ръководител на дипломната ни работа, преди да започне да преподава в Милано, не е преподавал в Катания и затова дори и да се препише подобен труд, преди това се изисква да се направи интелигентно проучване.

Ясно е, че и двата съвета, които току-що ви дадохме, са *незаконни*. Може да се каже, че са нещо като „ако ти се появи ранен в Бърза помощ и докторът не иска да те прегледа, да вземеш да му опреш нож в гърлото“. И в двата случая се касае за отчаяни действия. Нашият съвет е даден парадоксално, за да се натърти на факта, че тази книга не претендира да разреши тежките проблеми на социалната структура и на съществуващите юридически разпоредения.

Затова тя се обръща към онзи (дори и без да е милионер и да има на разположение десет години, за да се дипломира, след като е пропътувал целия свят), който разполага с разумната възможност да посвещава по няколко часа от денонощието на учене и желае да подготви дипломна работа, която да му достави определено интелектуално удовлетворение, което ще му послужи и след като си вземе дипломата. И следователно, определил пределите на възможностите на своята работа, дори и те да са скромни, иска да свърши *сериозна* работа. По същия начин може да се направи твърде задълбочено и колекция от фигурки на футболисти: достатъчно е да се определи темата ѝ, критериите за каталогизирането и историческите ѝ граници. В случай че се реши да не се отива отвъд 1960 година, още по-добре, стига обаче от шейсетте години насам да са на разположение всичките тези фигурки. Ясно е, че винаги ще има разлика между тази колекция и музея на Лувъра, но по-добре да направиш сериозна колекция от фигурки на футболисти от 1960 до 1970 година, отколкото да направиш един недотам сериозен музей.

Този критерий важи и за дипломната работа.

I.3. По какъв начин дипломната работа може да послужи и след дипломирането

Има два начина да се направи дипломна работа, която да послужи и след дипломирането. Първият е тя да се окаже началото на някакво по-широкообхватно проучване, което след това ще продължи и през следващите години – стига, естествено, да има възможности и желание за това.

Има и втори, с който директорът на някаква локална туристическа организация ще бъде подпомогнат в професията си дори и от факта, че е разработил дипломна работа на тема „От „Фермо и Лучия“ до „Годениците““. Всъщност какво означава да се направи дипломна работа:

- (1) да се определи точно темата;
- (2) да се съберат материали по тази тема;
- (3) да се подредят тези материали;
- (4) да се преразгледа на първо четене темата на фона на събраните материали;
- (5) да се даде обща форма на предишните разсъждения;
- (6) да се направи така, че който я чете, да разбира какво са искали да кажат в нея и при нужда да е в състояние да намери същите материали, за да подхване на свой ред темата.

Следователно написването на дипломната работа означава да се научим да поставяме в ред собствените си идеи и данните или да имаме опит в методическата работа, тоест да се създаде „изделие“, което по принцип да послужи и на останалите. И затова не е толкова важна темата на дипломната работа, колкото практиката, която тя влече след себе си. Онзи, който добре се е подплатил с информация за двойната редакция на романа на Мандзони³, ще може след това методично да събере и данните, които ще му послужат

³ Мандзони, Алесандро (1785–1873) – италиански писател, поет и драматург. Световно известен с романа си „Годениците“. Първата му версия излиза на 17 септември 1823 – бел. прев.

и за туристическата организация. Авторът на този труд е публикувал вече около десетина книги на различна тематика, но ако е успял да напише последните девет, то е защото най-вече е използвал опита си от първата, която освен това е преработка на дипломната му работа. Без този първи труд нямаше да съм в състояние да напиша останалите. Ех, за добро или за зло, в другите все още се долавя стилът, с който е написана първата ми книга. Може би с времето ставаме по практични, научават се повече неща, но начинът, по който ще се работи върху тези, които се знаят, винаги ще зависи от начина, по който в началото много от тези, които не сме знаели, са били проучвани.

В края на краищата написването на дипломната работа е все едно да дресираш паметта си. В напреднала възраст може да се радваме на добра памет, само ако сме я тренирали още от ранна младост. Не е важно дали си я упражнявал, като си учил наизуст всички отбори от серия А, стихотворенията на Кардучи или списъка на римските императори от Август до Ромул Августул. Разбира се, с оглед на това, че паметта се упражнява, е по-добре да се научат неща, които ни интересуват или ще ни послужат, но понякога дори и научаването на ненужна информация представлява добра гимнастика за ума. И затова, дори и да е по-добре да се направи дипломна работа на тема, която ни харесва, темата остава второстепенна в сравнение с метода на работа и опита, който се придобива.

Също така, когато работиш добре, няма тема, която наистина да се окаже глупава, защото при добра работа се извличат полезни заключения дори и от привидно откоleshна или странична тема. Маркс не е правил дипломна работа по политическа икономия, а за двамата гръцки философи Епикур и Демокрит. Това обаче не се е превърнало в провал за него. Може би Маркс е бил способен да размишлява за историческите и икономическите проблеми със своите теоретически умения, за които знаем добре, че е придобил точно защото се е научил да мисли като гръцките философи, докато ги е проучвал. При наличието на толкова много студенти, които започват с твърде амбициозната тема върху Маркс,

но след това се озовават в „Личен състав“ на големите капиталистически фирми, се налага да се преразгледат идеите относно полезността, актуалността и положеното усърдие по темата на дипломната работа.

I.4. Четири банални правила

Има случаи, когато кандидатът за диплома прави дипломна работа по тема, зададена му от преподавателя. Това са прецеденти, които обаче трябва да се избягват.

Тук не се намеква, естествено, за случаите, в които кандидатът се консултира с преподавателя си. По-скоро се загатва за тези случаи, в които вината е у професора (вж. II.7. Как да избегнем да бъдем използвани от научния си ръководител), или за онези, когато вината е в кандидата, който няма никакви интереси и е предразположен да разработи зле каквато и да е тема, само и само по-бързо да приключи.

Ние ще се заемем обаче със случаите, в които се предполага, че съществува кандидат, движен от някакъв интерес, и преподавател, който е готов да удовлетворява неговите искания.

При това положение правилата за избор на тема са четири:

1) *Темата да отговаря на интересите на кандидата* (да е свързана с положените изпити, с неговите четива, с политическите, културните и религиозните му интереси);

2) *Източниците, които трябва да използва, да са достъпни*, тоест да са на нивото на неговите материални възможности;

(3) *Източниците, които трябва да използва, да са лесни*, тоест да отговарят на културното ниво на кандидата;

(4) *Методологическата рамка на проучването да отговаря на опита му*.

Изброени по този начин, тези четири правила изглеждат банални и влизат в нормата „който иска да прави дипломна работа, трябва да си избере такава, която да е в състояние да направи“. Точно така е, защото има и примери с диплом-

ни работи, които драматично са се провалили точно защото кандидат-дипломантът не е бил в състояние да съобрази първоначалната си задача с тези толкова добре описани правила⁴.

В следващите глави ще се изкушим да ви дадем някои съвети, за да може предстоящата ви дипломна работа да е на позната тема и да е изпълнима за вас.

⁴Бихме могли да добавим едно пето правило: *преподавателят да е правилно избран*. Всъщност има кандидати, които заради симпатия или от мързел искат да пишат при преподавател по дисциплина А дипломна работа, която в действителност е от дисциплина Б. Преподавателят приема (заради симпатия, суетност или небрежност), а след това не е в състояние да наблюдава как работи студентът – бел. авт.